

Niets menselijks is ons vreemd

Een impressie van de Dag van de Psychotherapie van de NVP in de Amsterdamse Beurs van Berlage op 12 december 2025.

Door Leo Zoutewelle

Terugblikkend op een vanouds mooie Dag van de Psychotherapie, waarin we als vakgenoten, vaak alleen werkend in onze spreekkamers, van professionele gedachten kunnen wisselen, was de algemene impressie er een van mildheid en gemoedelijkheid. Een deel van de dag wordt gekenmerkt door het thema afscheid. De voorzitter van de vereniging, Kirsten Hauber, neemt afscheid en de nieuwe voorzitter, Volkan Yildirim, wordt geïntroduceerd. Tevens blijkt het de laatste keer te zijn dat deze dag wordt gehouden in de Beurs van Berlage. Gek genoeg toch ook even slikken. Wellicht vandaar de gemoedelijkheid? Kirsten Hauber is voorzitter sinds 2018 en krijgt naast dankwoorden en complimenten ook het erelidmaatschap. Zoals het hoort.

Op zoek naar menselijkheid

Dagvoorzitter Annemieke Noteboom, klinisch psycholoog-psychotherapeut bij het NPI, leidt ons met enthousiaste intro's door het programma. Hiermee levert ook zij een bijdrage aan de milde sfeer. Ze wijst erop dat we ons, vanuit alle hoeken van het land, weer verbinden op deze dag.

We gaan op zoek, middels een variatie aan invalshoeken, naar de menselijkheid van de therapeut in de spreekkamer. We zoeken in eerste instantie hoe we toch nog verschillen van de robot. Dr. Frank Yeomans, van het Weill Medical College of Cornell, het Columbia

Psychoanalytic Center for Psychoanalytic Training and Research en The International Society for TFP, helpt ons daarbij. Hij bedient zich daarbij van het model van Kernberg, waarbij de bekende bijbehorende types persoonlijkheidsorganisaties het uitgangspunt vormen van een vooral psychodynamisch betoog. Altijd goed om deze weer eens opgediend te krijgen.

Therapeutisch finetunen doet een robot ons vast nog niet na

Het splitsen van emotionele ervaringen, fragmentatie van het zelf, de objectrelatietheorie, het Zelf versus de ander, het passeert allemaal de revue. Mooi en opfrissend betoog, hoewel het dan toch even zoeken is naar het thema van de dag. Een lichte zucht van verlichting natuurlijk als we inzoomen op het therapeutische finetunen en dan ontdekken dat de robot dit ons vast niet nadoet: we hebben het toch nog een beetje onder controle. Maar het knagende gevoel van onrust bij dit thema wordt niet geheel weggenomen. Natuurlijk, het is fijn als mensen van naam en deskundigheid ons de weg wijzen. Het is fijn om door hen gerustgesteld te worden. Echter, de ontwikkelingen op het gebied van AI gaan zo onmenselijk snel... Waar we gisteren nog trots waren op specifieke menselijke therapeutische vaardigheden die ons deden verschillen van de AI, waar wij ons tevens als specialisten in de menselijke geest beschouwen, blijkt morgen alweer een deel van ons functioneren beter gedaan te kunnen worden door een robot.

Prof. dr. Arno van Dam, klinisch psycholoog en bijzonder hoogleraar antisociaal gedrag,

psychiatrie en maatschappij, laat ons zien hoe ook intern bij mensen de kernthema's van het menszijn kunnen verschillen. We denken dan aan ons sociale gedrag, gekenmerkt door een wederzijds altruïsme, daarvoor benodigd vertrouwen en in staat zijn tot wederkerigheid. Veel problematiek manifesteert zich dan ook binnen een sociale context, waarin juist ook in de behandeling van de antisociale persoonlijkheidsstoornis winst te behalen is. Ook bij hen is dus altijd menselijkheid te ontwaren en insteek voor behandeling.

Prijs

Anna Bartak reikt met een mooi en complementeus betoog de Wim Trijsburgprijs uit aan Frans Schalkwijk. Zijn werk wordt gezien als een wegwijzer voor de psychotherapeut en de cliënt. Hij specialiseerde zich in een aantal basale concepten van ons menszijn, zoals geweten, schuld, schaamte en trauma. Hiermee krijgen ook morele aspecten van ons menszijn een plek in de spreekkamer. Schalkwijk moet zelf even wennen aan de prijs en de loftrumpet. Hij is echter al snel gewend lijkt het, want we krijgen in stijl een korte lezing over zijn onderzoeksthema's.

Er zijn diverse parallelsessies, waarbij ondergetekende aanschuift bij Frans Schalkwijk. In zijn workshop komen de thema's schaamte en schuld nog eens grondiger voorbij. Schuld blijkt meer te gaan over wat we doen en wellicht ook ongedaan kan worden gemaakt. Schaamte overvalt en tast het mentaliserend vermogen sneller aan. Het is dan eerst zaak de zelfwaardering weer in balans te krijgen. Later in de therapie mag dit evenwicht dan best weer eens worden verstoord.

We worden gevraagd in klein formaat onze schaamte en schuld in de therapiekamer te bespreken. Erna volgt dan kort een publiekelijk exposé door enkelen. Altijd ingewikkeld: is de gevoelde gêne daarbij een teken dat we zoiets juist meer zouden moeten doen? Of is deze gêne een goede indicatie dat schaamtevolle zaken wellicht terecht in kleinere kring thuishoren?

In elk geval stelt Schalkwijk tot slot dat de AI-therapeut de menselijke eigenschappen schaamte en schuld niet kent en dat daarvan de patiënt uiteindelijk de dupe is.

Panelgesprek

Er is een panelgesprek georganiseerd met Arnout ter Haar, Jan Baars en Remke van Staveren onder leiding van Özcan Akyol om het menselijke in deze therapeuten voor het voetlicht te halen. Het gesprek start wat stroef, en eerlijk gezegd, opnieuw ervaar

Het blijft voelen als iets waarnemen terwijl dat eigenlijk niet de bedoeling was

ik een zekere vervreemding bij het op het podium delen van de persoonlijke verhalen van mensen die we allemaal in elk geval al wel kennen vanuit hun meer publieke functie of hun rol in ons vakgebied. Waar nor-

maal gesproken dit soort verhalen gedijen binnen de intimiteit van de persoonlijke ontmoeting, en dan nog alleen als er een vertrouwensband is gegroeid dan wel wordt geïmiteerd in de spreekkamer, wordt hier een publieke context gecreëerd. Het blijft voelen als iets waarnemen terwijl dat eigenlijk niet de bedoeling was.

De dag wordt inhoudelijk afgesloten met een gesprek met Lize Spit, schrijfster. Zij betoogt dat het haar makkelijker afaat om te schrijven over schaamtevolle zaken dan er rechtstreeks in een persoonlijk contact aan toe te komen. Vanuit haar vak is ze vanzelf erg talig aangelegd, waarbij ze in haar eigen therapie meer het stilvallen en het focussen op haar beleving middels het lijf heeft leren ontdekken. Taal is volgens haar een geschenk en tevens een vloek, zoals we dat vanzelf kennen: het helpt enerzijds de binnenwereld te verwoorden en anderzijds kan taal als afweer ook vervreemden van jezelf en de ander. Haar taligheid zorgt er in elk geval voor dat ze tijdens het oplossen van cryptogrammen kan verstillen. Een mooi advies!

Bij de afsluitende borrel wordt, in wat rommelige context, nog wat grondiger afscheid genomen van Kirsten Hauber. Voor de wat verdere buitenstaander moeilijk te volgen. Maar ach, niets menselijks is ook de vereniging vreemd, gelukkig. En om met van Schalkwijk te eindigen: 'We zijn niet perfect.' ■

Refereren aan:

.....
Zoutewelle, L. (2026). Niets menselijks is ons vreemd. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, (21)2, p. 87-89.
.....